

*Долинська Л.,
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист
Мукачівського кооперативного фахового коледжу бізнесу*

*Пронтекер В.,
спеціаліст вищої категорії,
старший вчитель
Мукачівського кооперативного фахового коледжу бізнесу*

ЛІТЕРАТУРНІ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТВОРИ ПИСЬМЕННИКІВ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядається проблема неоднозначного ставлення до публіцистики, художніх творів літератури Закарпаття (Срібної Землі), яке, у силу політичних змін, перебувало в складі різних держав Європи, але доля справедливо судила стати частиною України, історична справедливість запанувала тільки на початку ХХ століття. 19 березня 2024 року виповнюється 85 років з часу проголошення Карпатської України – феномену, який став прикладом для всіх українців, що в різні часи виборювали нашу незалежність та продовжують робити це й зараз.

Вважається, що література в Західній Україні, до складу якої входить Закарпаття, розвивалася в кращих умовах, ніж у Центральній чи Східній. Заборонений плід завжди солодший, тож там, де панували постійні заборони (до прикладу емський указ, валуївський циркуляр), письменники невтомно творили своє, усупереч усьому. І частіше вони були прив'язані до селянської тематики, адже селяни – найдавніша частина нашої спільноти, вони були землеробами, їх було більше, ніж інтелігенції, саме селяни говорили українською мовою, тож україномовні твори про селян, але ж чи для них? Що стосується літератури Закарпаття, то вона (як стверджує критика) не зазнавала утисків, адже ця частина території знаходилася на периферії Австро-Угорщини, якій нібито було байдуже до того, що друкувалося на цих теренах. Насправді, не все так однозначно, бо Закарпаття потерпало від постійної зміни влади: угорці, румуни, чехи – диктували свою політику, насаджували свою мову, проте людей завжди сприймали як другосортне населення. Мадьяризація й румунізація чергувалися, проте, мабуть найпрогресивнішим все ж таки був уряд колишньої Чехо-Словаччини, який, на чолі з Томашем МАСАРИКОМ, сприяв освіті на Закарпатті, а відповідно й розвитку періодики та книгодрукування. Література Закарпаття після 1939 року і до сьогодні наповнилася поетичними та прозовими творами, публіцистичними нарисами, з'явилися документальні фільми. Усі вони є свідченням того, що країни цінують подвиг земляків, але в історії країни він ще належно не оцінений. А правда, як відзначала Софія МАЛІЛІТЬО – закарпатка-сучасниця, невільниця політичних концтаборів, така:

Красне Поле... Велич поля...

Там змагалась наша доля,

Доля Срібної, Карпатської Землі.

Плем'я підкарпатців воскресало,

Запалившись Волі ідеалом,

Що осяяв рідних гір шпиль.

Красне Поле... Досвід Поля...

А далі поетеса підкреслює, що дорогоцінна воля купується не ціною любові, а життями і кров'ю вірних дочок і синів рідного народу. Невивчені уроки історія буде повторювати до того часу, поки кожен українець в повному обсязі не усвідомить помилки, а всі ті, хто не загинув у ті буремні часи, народили нове покоління борців сьогодення [1; 32].

Ключові слова: Срібна Земля, Карпатська Україна, національна автономія, українське населення, періодика й література, історичні факти.

Постановка проблеми. Дослідити, як через літературні твори письменники Закарпаття фіксували події, вели щоденникові записи, перебуваючи в епіцентрі історичних подій, і залишили нам справжні картини тогочасної дійсності, повної несподіванок і трагізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Література й суспільно-політичне життя народу – невіддільні одне від одного. Якщо в суспільстві відбуваються якісь зміни, це неодмінно відбивається в художніх творах чи публіцистиці. Спекулювання угорцями й росіянами навколо теми щодо Карпатської України та політики Закарпаття підтверджує думку, що цей благодатний край завжди хтось хотів собі приборати. Особливо зараз, у час воєнного стану в Україні, ряд політичних міфів та заявок змушують здійснювати пошук інформації щодо прихильності суспільства Закарпаття. Цю тему досліджували Василь ПАЧОВСЬКИЙ, Іван ДОЛГОШ, Іван та Наталя РЕБРИКИ й багато істориків краю: Микола ВЕГЕШ, Сергій ФЕДАКА, Василь БАСАРАБ, – які прагнули підтвердити думку більшості населення Срібної Землі щодо підтримки на користь всього українського. Вивчав це питання й сучасний історик Вахтанг КІШАНІ, а Володимир В'ЯТРОВИЧ у статті «Історія – це не той випадок, коли правда може бути десь посередині» каже: «Важливо говорити про історію, насамперед, у тих регіонах, де бракує якісних розмов про минуле, де бракує нашої інформації від Інституту, знань про те, хто ми, чим і для чого займаємося. Закарпаття – якраз є одним із таких регіонів» [2]. Команда істориків-науковців, подорожуючи регіонами України, до війни здійснювала просвітницьку діяльність, адже русифікація та радянська Півдня і Сходу не давали можливості позбутися комплексу меншовартості через переписану московитами нашу

історію. Проте, таких меншсть, в основному молоде покоління тих регіонів, народжене в Незалежній Україні, адекватно сприймає правдиві історичні факти. Якось, з нагоди 80-річчя проголошення незалежності Карпатської України команда науковців побувала на Закарпатті, населення якого, попри різного роду маніпуляції в минулому й тепер, завжди себе визнавало саме як українське. «І це унікальний випадок не тільки в історії України, а й у світовій – коли частина народу, відірвана від основної маси протягом сотень років, як тільки з'явився такий шанс, одразу ж оголосила про свою самоідентифікацію, про своє бажання об'єднатися з братами». [3]. Автор розцінює це, справді, як феномен не тільки регіональний, а й національний. Він говорить про ту групу українського народу, яка сотні років була відділена від основної маси народу, але за перших сприятливих умов самоідентифікувала себе з ним, більше того – проявила готовність захищати ці переконання зі зброєю в руках. «... Це переломна подія в історії України, і, як на мене, те, що відбулося тут, на Закарпатті в 1939 році, стало одним зі стовпів формування української ідентичності. Ця теза про необхідність боротьби для захисту свободи навіть у вкрай несприятливих умовах потім була підхоплена і в 40–50 роках УПА, потім – дисидентським рухом, врешті, була тим чинником, що надихав і спонукав на протести на Майдані ось уже в 2014-му році... Ми мали розсварену опозицію, консолідовану владу та байдужість світу. І, тим не менш, було досить людей, які виявилися готовими боротися за свої права. Бо ми пам'ятали, що перед нами були інші, які також за них боролися».

Виклад основного матеріалу. Письменство Срібної Землі відчуло себе вільніше після розпаду Австро-Угорщини. Українським духом постала спочатку Гуцульська республіка, а згодом, упродовж 20-ти років створювалися й функціонували культурні товариства «Просвіта», «Пласт», «Січ», які мали на меті зберегти українську ідентичність. А Організація Українських Націоналістів стала фундатором Карпатської України. Іван ДОЛГОШ в романі-дилогії «Заплакала Тиса кров'ю» розкрив щастя і трагедію тих днів, коли державотворення з Гуцульської республіки перелилося в Карпатську Україну, люди рвалися на її захист із піднесенням, вірою в те, що «свободу виборюють, а не випрошують», а поверталися в домівки з розчавленими сподіваннями [4; 35]. Тоді українське населення Закарпаття, хоч і ненадовго, виборолло право проводити самостійно внутрішню і зовнішню політику, були спроби створити національну автономію, розпочати державне будівництво, адже місцеве населення масово підтримало політичну партію з проукраїнською позицією. Саме тому 21 січня 1919 року в Хусті на Всенародному з'їзді було ухвалено рішення про приєднання Закарпаття до соборної України. Після прийняття Акту злуки УНР та ЗУНР, у Карпатській Україні активізувалося культурне життя. Сюди приїздили українські письменники Улас САМЧУК, Олександр ОЛЕСЬ та його син Олег ОЛЬЖИЧ, які створили літературно-мистецьке товариство «Говерля», почав працювати державний театр «Нова сцена», запрацювала періодика: 4 щоденні, 27 щотижневих газети, 42 журнали, календарі й альманахи національно-патріотичного спрямування, а художник-графік Михайло МИХАЛЕВИЧ, очільник мистецької референтури вищого командування Карпатської Січі, створив серію плакатів про Карпатську Україну. Саме ці події підтверджують, що територія Закарпаття – не історичні землі Угорщини, бо тут завжди були українці, а не тільки русини (як називало себе місцеве

населення), а їхня боротьба є прикладом того, що свідомо самоідентифікація сприяє національній єдності. Власний кореспондент «Нового Часу» В. ПРОХОДА змальовував життя у новій столиці Карпатської України доволі стримано й критично. «...У місті (Хуст) переважає, звичайно, українська мова, потім жидівська з мадярським жаргоном, далі чеська. Рідко коли можна почути на вулиці російську мову... Бувають ще написи у двох мовах, українській і чеській, але українська на першому місці. Урядові, торговельні й усякі інші оголошення й наліпки також звичайно в українській мові. Крім того розліплені по місті спеціальні пропагандивні наліпки, які зважають молодь вступати в ряди Карпатської Січі. На наліпці представлений образ українського Січового Стрільця в мазепинці й із крісом у руках. На інших таких пропагандивних наліпках представлений гуцул з мечем у руці, є також різні пропагандивні написи, як наприклад, “У своїй хаті своя правда, і сила, і воля” і т. п. Такі наліпки роблять добре вражіння на приїзжих сюди чужинців і мають корисний вплив на місцеве населення». Український характер Хуста підкреслювала і редакція «Діла» в добірці повідомлень п. н. «Вісти з Карпатської України»: «На всіх крамницях у Хусті є вже українські написи, до крамниць масово приймають український персонал. Найкращі ресторани й каварні перейшли вже в українські руки» [5; 22]. Населення краю справді раділо таким змінам. Столиця національно-визвольного руху, місто Хуст, змінювалася на очах перед відкриттям першого карпато-українського союму. Фарбували фасади будинків, та ролети торговельних вітрин, чистили вікна, вирівнювали хідники й вулиці. «Настрій корінного населення Хусту дуже піднесений. Старі хустські громадяни гордо заявляють: “Хуст в дев'ятнадцятому році показав своє справжнє обличчя, покаже його й тепер. Ми горді на те, що відкриття першого союму нашого відбудеться якраз в Хусті. Ми вітали за двадцять років багато високих гостей, як своїх, так чужих, але наше серце ніколи не билось так, як тепер. Сьогодні ми будемо витати своїх народних обранців на своїй вільній українській землі”» [5; 30]. Люди не вірили своїм очам, з оновленням і святковою підготовкою, навіть пожвавився культурний рух: увечері, окрім вартових, на «корзі» (центральної вулиці) можна було побачити закохані парочки, гуртки людей, що поспішають з кав'ярні, засідань, з театру або кіно. Про Хуст залишив щемкі рядки український поет Олександр Олесь. Під псевдонімом Валентин він так описав місто в іронічно-гумористичному вірші «Замість привіту», опублікованому в часописі «Нова Свобода»: «Лиш там, у Хусті моїм милім / Спочив би духом я і тілом... / [...] Ах, Хуст, для нас усіх принада: / Там українська править Влада, / Там, наче мак серед степів, / Цвітуть ряди січовиків, / Там дух нам соколом літає / І жовто-синій прапор має. / [...] Так Хуст! О Хуст, чудесне місто, / Як нам ти сяєш променисто! / Парижі, Лондони, Бруксели / Хай відмінюють пустомелі. / Із українських щирих уст / Звучить єдине місто: “Хуст”» [5; 30].

Проаналізовані статті на сторінках західноукраїнської преси 1938-1939 рр. дозволяють зробити висновок, що провідні українські науковці, громадські діячі, письменники та журналісти, зокрема В. БІРЧАК, М. БРАЩАЙКО, М. ВОЗНЯК, В. ЖЕЛТВАЙ, А. ЖИВОТКО, В. КОМАРИНСЬКИЙ, В. КОРОЛІВ-СТАРИЙ, ІРИНА НЕВИЦЬКА, А. ПАТРУС-КАРПАТСЬКИЙ, В. ПАЧОВСЬКИЙ, О. ПРИЦАК, яскраво відтворили образ міста Хуст – столиці Карпатської України – як символу боротьби закарпатських українців за соборність у 1919 р.

і 1939 р., їхню кровну спорідненість з українським народом, а водночас, задовільняючи широкі читацькі запити, глибоко висвітлили історію заснування і походження назви міста Хуст, його зовнішні та внутрішні зміни, настрої мешканців і тогочасну атмосферу в період проголошення незалежності Карпато-української держави. В. ГРЕНДЖА-ДОНСЬКИЙ у щоденникових записках так описав створення Карпатської України: «Сьогодні велике свято! Сьогодні український народ під зеленими Карпатами скидає тисячолітнє ярмо, яке наклали на нього гнобителі. Пориває пута і виходить на широкий шлях, де гріє ясне Сонце Золотої Волі. Сьогодні він одержує мандат управляти собою, стає легальним у родині Держав і сідає до стола Вільних Народів. Нинішня неділя – це день повноліття. Нинішнім днем виступає цей відламок великої Нації, як дорослий, як зрілий до того, щоб сам рішав про свою долю, про своє майбутнє. Як гарний, юний молодець, він повен невгасаючої енергії, він повен любові до своїх просторих гір, широких, як широка Воля. Кохає він свої зелені ліси, кохав він свою волю, за нею і він поривався у тисячолітній боротьбі...

Карпатська Україна, це ж найкраща дочка великої Матері... Її сестри ще стогнуть у неволі, заковані у ржаві кайдани, замуrowані у вежі, розп'яті на роздоріжжю на кривавих хрестах... Ждуть на своє велике Воскресіння, ждуть на свого Лицаря, щоб їх звільнив.

Карпатська Україна – найкраща перлинка Українських Земель, сьогодні одягнена в святоче, прикрашена цвітами, бо вона дочекалась свого великого дня. Вона вільна і свою волю, орешену кров'ю батьків, дорого цінить.

Вона сьогодні присягає на святі кістки своїх предків, які спочивають в цих зелених горах, присягає на могили Батьків, що свою волю оборонить перед кожним...» [6].

Нехай святяться вікопомні дати,
в бутті народу осяйні шпилі!
Знов легіт весняний пронизує Карпати,
ще сном сповиті в березневій млі.
Ще ждуть дощів дрімотні полонини,
і життєдайний грім їх не збудив,
а теплий вітер часом вже пролине
над тіснявою верховинських нив.
І вітер Пам'яті над ними мчить,
хоч довга черга літ уже сплила.
Промчалася подій буремних колісниця,
та все надійно Пам'ять зберегла.
В борінні сил творилася держава,
і звалась Україною вона.
Короткою була її щаслива слава,
кати їй піднесли кривавого вина.
Вона у них пощади не просила,
кривавий келих випила до дна.
О, неспівмірною була ворожа сила,
вона ж була і юна, і одна.
Сини її, легіні ясночолі,
на захист волі вийшли без вагань.
Лягли героями на браннім полі,
в катівнях гинули серед страждань.
Вони були і мужні, і хоробрі,
не падали перед катами ниць.
їх з галичанами – сусіди добрі

розстрілювали обабіч границь.
Були і в нас, були Карпатські Крути,
сердець жертовно відданих порив.
їх подвигу ніколи не забути, –
він душу нашу заново творив.
Той подвиг нині світить нам зорею
і в майбуття покаже нам путь.
А березень крокує знов землею,
і квіти Пам'яті в серцях цвітуть.
Нехай і бідні ми у нинішніх напастях,
лукавствам недругів не видно ще кінця,
все ж віримо в своє прийдешнє щастя
в одній сім'ї від Тиси до Дінця [1; 29].

Визвольну боротьбу закарпатців у вірші «Карпатська Україна» поетеса С. МАЛІЛЬО називає «Карпатськими Крутами» та пророкує закарпатцям щасливе майбутнє в складі держави.

Відомо, що у творі «Міг Срібної Землі» Василь ПАЧОВСЬКИЙ поетично описує Закарпаття як Срібну Землю. Згодом ця назва частіше вживалася у літературних творах та стала впізнаваною. Дослідниця та критикиня Наталія РЕБРИК відзначає, що Василь ПАЧОВСЬКИЙ опублікував у книжці «Срібна Земля» (Львів, 1938. С. 3–6) з такою приміткою: «В Богоревіці на Закарпатті добуто 1917 р. срібний дзвін із часів Ярослава Мудрого. Мадяри завезли його до Братислави та розбили. Я зложив поему «Сріберний дзвін», яка була дуже популярна серед молоді 1920–30 рр.». В останній версії поеми Василь Пачовський додав таку строфу після слів «Серед поля – звідки взявся?»:

Цілий срібний – руський напис,
Сяє жовто в день погідний –
А під бурю з хмар синіє,
Як блакитний стяг наш рідний! [7; 56].

Окремі рядки та строфи поет також переробив, зокрема «Як з'охабите ту славу» на «Як загубите ту славу», по новому зазвучала й строфа:

Ярослав, наш князь великий,
З Києва слав уграм зятя –
Та заслав той дзвін сріберний
Срібній Руси Закарпаття!

Як зазначає дослідниця, «в драмах і поемах ПАЧОВСЬКОГО – один мотив тільки: Україна в минулому, сучасному й майбутньому [7; 78]. Боротьба за волю України – це зміст усіх його поем та драм, від поеми «Боротьба з титанами» і «Сну української ночі» починаючи, а на «Мазепі» і «Пеклі України» кінчаючи. В «Сні української ночі» (1902) порушене питання будови української держави... Реальне життя часто виявляло, як дуже ПАЧОВСЬКИЙ помилявся. От хоч би: у «Сні української ночі» представив він, що українська молодь хоче збудувати українську державу, але нарід не розуміє тієї ідеї, і тому всі задуми провалюються («Очі вмийте! Очі вмийте, бо сліпе дитя!»). Реальне життя виявило, що якраз українська молодь не сповнила покладаних на неї надій, а народ був би йшов у бік, коли б... У «Сфінксі Європи» – представив ПАЧОВСЬКИЙ, що європейські дипломати годяться на створення українського

королівства з королем Володимиром шведського роду... Життя знову показало основи в протилежний образ: жертвами крові, в тяжких боях здобувала Україна волю, а антантські дипломати віддали нас Польщі і Москві... [8; 114].

Як уже було зазначено, чимало національно-визвольному руху на Закарпатті та й Україні в цілому прислужилися поети-молодомузівці, вихідці з Галичини Василь ПАЧОВСЬКИЙ та Петро КАРМАНСЬКИЙ, які створили поетичні збірки, присвячені українській державності. Серед них і ряд історичних нарисів та історіософських творів про відомих історичних осіб: Івана МАЗЕПУ, Петра ДОРОШЕНКА – справжніх борців за незалежну Україну. Не можна тут не згадати й послідовного українолюбця Василя ГРЕНДЖУ-ДОНСЬКОГО, який вважається основоположником української літературної мови на Закарпатті, адже, будучи свідомим борцем Карпатської України, він першим писав твори українською літературною мовою, підтверджуючи нашу приналежність до соборної України. Тісна дружба галичанина із закарпатцем Василем ГРЕНДЖЕЮ-ДОНСЬКИМ сприяла тому, що вступне слово до збірки «Квіти з терням» написав саме В. ПАЧОВСЬКИЙ, а згодом з'явилася закарпатська сумна пісня «Плине кача по Тисині», якою оплакували Героїв Небесної Сотні та й тих, хто зараз віддає своє життя за Україну. Герої Карпатської України, молоді хлопці, що стали на захист новоствореної держави гинули в нерівній битві з озброєною угорською армією, але їх приклад і досі є тим вказівником, тим безцінним прикладом відданості рідній землі. Молодь, що зараз взяла зброю до рук, свідомо стоїть на захисті нашої волі, як і в ті буремні роки. Так, у трагедії «Сон української ночі» поет В. ПАЧОВСЬКИЙ закликає до боротьби, щоб стати господарями на своїй землі:

Хто живий уставай, меч у руки хапай,
На Україну трубить Богдан!
До борби, до борби кличе голос труби –
Люд стає від Кавказу по Сян!

...Від Кавказу по Сян лиш один буде лан,
Його власником – нарід цілий.
Спільна праця і край, блисне воля і рай –
України вінець золотий! [9].

Відлуння цим словам відстежується у вірші П.КАРМАНСЬКОГО під красномовною назвою «За що тебе скатовано...»:

Народе, встань! Двигнися, гей лавина,
І грянь собою, щоб озвались гори!
Нехай зірветься в бій ціла Україна
І скине пута немочі й покори.
Най ворог знає, що козацька сила
Єще не вмерла під ярмом тирана,
Шо кожда наша степова могила –
Се наша вічна непімщена рана... [10]

І помста дуже довго визрівала, аж дотепер, про що свідчать новини з фронту. Звичайно, у нас зазначені твори не видавалися, публікації здійснювалися у Відні у «Віснику СВУ». П. КАРМАНСЬКИЙ відзначав трагедійність становища на Західній Україні у зв'язку з «визволенням», він, як зазначила Наталя РЕБРИК у виданні «Люби своє», «зірким, гострим

оком художника виділяє із загального руйновища найбільш характерні, вражаючі факти злочинів російської воячини, що ступала «кривавим шляхом» насильства й жорстокості, відтворивши їх у циклах «Із сучасних поезій» та «Кривавим шляхом». Порівняно з молодомузівським періодом творчості, у якому панували поглиблений ліризм, символізація, метафоричність вислову, КАРМАНСЬКИЙ знайшов тут цілком іншу поетичну мову: в ній переважає сувора правда дійсності та публіцистичний пафос» [7; 283]. Новини з поля бою були такими ж невтішними, як і зараз, вони буквально обкипіли кров'ю від руйн та насильств. А Іван КОРШИНСЬКИЙ у книзі спогадів «Про незабутнє» описав, як старше покоління та молодь Хустщини й Тячівщини стали в центрі національно-визвольної боротьби. «Наближалися вибори до Союму Карпатської України, що були призначені на 12 лютого 1939 року. Як і більшість населення Закарпаття, так і в моєму рідному селі Буштині тодішнього Тячівського округу, люди з піднесенням готувалися до цієї знаменної події. Адже йшлося про створення своєї держави, про яку мріяли віками... Запам'ятався вечір, коли довжелезна колона з піснями та патріотичними гаслами прямувала з одного кінця села в другий. Попереду йшли січовики із жовто-блакитними прапорами та транспарантами, а за ними – з такими ж прапорами та з «лампіонами», із запаленими в них свічками, – прямували всі інші. У вікнах майже кожної хати виставлені були синьо-жовті прапорці та палаючі свічки. Кожний, хто міг, старався бути учасником цього святкового дійства, до якого всі долучалися охоче, ніхто нікого не примушував. Такого святкового піднесення в селі я не пригадую ні до цієї події, ні після неї» [11; 61]. Тривало це недовго, але навіть радянська система вирішила знищити тих, хто мріяв про незалежну Україну. Частина розстріляла, дехто емігрував, а частину згноїли в політичних концтаборах, і тільки одиниці дожили до сьогодення. «Так 1945-м роком трагічно закінчився найбільш організований і активний етап визвольної боротьби оунівців Закарпаття. Жорстоко помстилася доля вірним синам Срібної Землі, які до останнього подиху боролися за самостійність своєї Батьківщини, самовіддано її любили і вірили в її щасливе майбуття. В одному з листів до мене об'єктивно оцінив наслідки визвольних змагань закарпатських оунівців М. Орос: «Ми не змогли вивести Закарпатську ОУН на галицький рівень. Бракувало досвіду та знання. Але вже той факт, що ми не злякалися жорстоких репресивних режимів, вважаю подвигом. Ми перші в Закарпатті повели боротьбу за незалежну Україну» [11; 73].

Висновки і пропозиції. Митці завжди є рупорами доби. Саме за їхніми творами можна бачити суспільні зрушення. Вважаємо, що читати їх треба неупереджено. У час національного піднесення люди очікували, що прийде влада, яка орієнтуватиметься на добробут та справедливість, дотримання законів та безкомпромісність з ворогом. Для цього треба було фанатично служити Україні. І такі віддавали найдорожче – власне життя, для них чин служіння й християнська мораль – надважливі. Згадаємо про ЗОРЕСЛАВА, для якого, як і В. СТУСА, В. СИМОНЕНКА, Бог і Україна – це два крила їхньої поетичної творчості. Священник і поет ЗОРЕСЛАВ підозрювався радянським режимом у шпигунстві, тож назавжди емігрував, віддаючи себе повністю чину служіння. Про це свідчать поетичні збірки «Зі серцем у руках», «Бог і Україна», «Блакитні ескадри» та інші. ЗОРЕСЛАВ не відразу усвідомив свою любов до України, адже виховувався в проросійській родині, писав

сумішню російської й церковної мов і тільки після навчання в Мукачеві та різних містах Галичини, студій в Римі, активного життя в «Просвіті» та Пласті, після Всепросвітнянського з'їзду молоді в Ужгороді напередодні національно-визвольних змагань у 30-их роках ХХ століття, усвідомив себе українцем. Тому й став капеланом Карпатської України та поборником свободи краю. Спираючись на дослідження Наталії РЕБРИК, відзначимо, що «для ЗОРЕСЛАВА цей час означений як «люте врем'я», «бурі люті», коли співали пісень «журби і недолі, що гасили в душах людей сонце і день», це століття панування Іродів-царів, коли чекали і все-таки дочекалися Месії, а сьогодні склали побожно руки в «Отченаші» до окриленого завтра, наставляючи серця для дальшої боротьби за «рідне Підкарпаття»... Безперечно, така боротьба є нелегкою: вона тягнеться протягом століть, несе в собі чималі випробування, часто окроплюється синівською кров'ю, омивається материнськими слізьми... Бо ж українська історія пройшла через горнило вогню, вогнем (ще як дохристиянським символом) вона загартувалася й очистилася»...

Отже, художнє та публіцистичне слово, яке асоціюється з вогнем, грізним полум'ям, неопалимою купиною, з вогняним кущем, з палахкотінням серця в екстазі чи то молитви, чи то самопожертви, врешті, це – вогненне Божественне слово, звернене до простого смертного, призначення якого донести Голос Божий до людей, застерегти народи від нових гріхів, покаятися у вчинених». Ця тема потребує ретельного дослідження, адже у часи національних змагань розглядається неоднозначно.

Література:

1. Софія МАЛИЛЬО. Від Тиси до Дінця: Вибране. Львів. 2009. 220 с.
2. Володимир В'ЯТРОВИЧ. Історія – це не той випадок, коли правда може бути десь посередині. URL.: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/volodymyr-vyatrovych-istoriya-ce-ne-toy-vypadok-koly-pravda-mozhe-buty-des-poseredyni>
3. Український інститут національної пам'яті. До 80-річчя Карпатської України URL.: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/zhurnalistam/do-80-richchya-progoloshennya-nezalezhnosti-karpatskoyi-ukrayiny>
4. Іван ДОЛГОШ. Заплакала Тиса кров'ю. Дилוגія. Гражда. 2019. 328 с.
5. Василь ГАБОР. Хуст – столиця Карпатської України. Львів. Піраміда, 2020. 104 с.
6. Василь ГРЕНДЖА-ДОНСЬКИЙ. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник 07.X.1938 – 08.VIII.1939. Ужгород. Гражда. 2014. 487 с.
7. Наталія РЕБРИК. Апологія Чину. Літературознавчі статті. Ужгород. Гражда. 2001. 548 с.
8. Василь ПАЧОВСЬКИЙ. Моя Срібна Земле. Львів. Піраміда, 2020. 125 с.
9. Василь ПАЧОВСЬКИЙ. Сон української ночі. URL.: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=9906>
10. Петро КАРМАНСЬКИЙ. URL.: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=karmansky&page=karmansky46>
11. Іван КОРШИНСЬКИЙ. Про забутне. Ужгород. Гражда. 2019. 498 с.
12. Бібліографія Карпатської України. М.Вереш. URL.: <http://surl.li/hctlo>

Dolynska L., Pronteker V. Literary and journalistic works of writers of the Silver Land through the prism of historical events of Carpathian Ukraine

Summary. This article explores the issue of the ambiguous attitude towards journalism and literary works of Transcarpathia (the Silver Land) through the lens of historical events in Carpathian Ukraine. Due to political changes, Transcarpathia was part of various European states but eventually became a part of Ukraine, marking historical justice at the beginning of the 20th century. March 19, 2024, marks the 85th anniversary of the proclamation of Carpathian Ukraine – a phenomenon that served as an example for all Ukrainians who have fought for our independence at different times, and continue to do so today.

It is believed that literature in Western Ukraine, which includes Transcarpathia, developed under better conditions compared to Central or Eastern Ukraine. Prohibited fruit is always sweeter, so where there were constant bans (such as the Ems Ukaz and Valuyev Circular), writers tirelessly created their work against all odds. They were often tied to rural themes because peasants, being the oldest part of our community, outnumbered the intelligentsia. Peasants spoke the Ukrainian language, so Ukrainian works were created about peasants, but were they created for them?

Regarding Transcarpathian literature, it is argued that it did not suffer oppression, as this region was on the periphery of Austria-Hungary, seemingly indifferent to what was printed in these territories. In reality, things are not so straightforward, as Transcarpathia suffered from constantly changing rulers: Hungarians, Romanians, and Czechs dictated their policies, imposed their languages, but people were always treated as second-class citizens. Magyarization and Romanianization alternated, but perhaps the most progressive was the government of former Czechoslovakia, led by Tomas Masaryk, which contributed to education in Transcarpathia and, consequently, the development of periodicals and printing.

Transcarpathian literature from 1939 to the present day is filled with poetic and prose works, journalistic essays, and documentary films. All of them bear witness to the fact that locals appreciate the heroism of their fellow countrymen, but it has not yet been properly evaluated in the country's history. As Sophia Malylo, a contemporary Transcarpathian and a survivor of political concentration camps, noted:

"Krasne Pole... The grandeur of the field...

There, our fate was contested,

The fate of the Silver, Carpathian Land.

The tribe of Subcarpathians was reborn,

Igniting with the ideal of Freedom,

Illuminating the spires of our native mountains.

Krasne Pole... The Experience of the Field..."

Further, the poetess emphasizes that precious freedom is not bought with the price of love but with the lives and blood of faithful daughters and sons of the nation. Unlearned history will repeat itself until every Ukrainian fully comprehends the mistakes, and all those who did not perish in those turbulent times give birth to a new generation of today's fighters.

Key words: Silver Land, Carpathian Ukraine, national autonomy, Ukrainian population, periodicals and literature, historical facts.